

Underlag för kostnadsuppskattning

UTVÄG – konstnärlig gestaltning av en ny brandutgång i Vasaborgen

Vasaborgen vid Uppsala slott är en viktig del av Uppsalas kultur- och historieutbud och en uppskattad mötesplats för såväl invånare som besökare. Tyvärr innebär de brandrestriktioner som infördes 2024 en kraftig begränsning av tillgängligheten för medborgare och turister om inte åtgärder genomförs. När en ny brandutgång nu måste skapas vill vi vända nödvändigheten till en möjlighet – en konstnärligt gestaltad bro blir både en säker väg ut, en tillgänglig väg in och en upplevelse i sig.

Tillsammans med en erkänd konstnär, en professionell konstruktör och i nära samverkan med både Statens fastighetsverk, slottsarkitekt, Riksantikvarieämbetet och Uppsala konstmuseum, vill vi utforma bron så att funktion, konstnärligt uttryck och hänsyn till den unika kulturmiljön bildar en helhet. Utmaningen är att tillföra en tydligt samtida konstruktion till en 500-årig ruin utan att förringa dess kulturhistoriska värden. Vår ambition är att bron inte bara ska accepteras som ett nödvändigt ingrepp, utan tillföra platsen något nytt – ett konstnärligt lager som blir en del av Vasaborgens fortsatta historia.

Därför söker vi projektbidrag från Uppsala kommun samt Region Uppsala för **UTVÄG – konstnärlig gestaltning av en ny brandutgång i Vasaborgen**.

Bakgrund

Bastion Gräsgård, känd under namnet Vasaborgen, är en unik slottsruin från 1500-talet, de ursprungliga delarna av Uppsala slott, som varje år lockar tusentals besökare från Uppsala, Sverige och världen.

1990 öppnade ett museum i regi av Uppsala kommun. Sedan 2004 har verksamheten drivits i privat regi, först som en ekonomisk förening med ytterligare tre personer och sedan 2008 i mitt företag Apostel Kommunikation AB. Under dessa år har jag, Mia Ulin, byggt upp en levande kulturverksamhet i nära samarbete med för närvarande nio timanställda guider.

Verksamheten omfattar ett sommaröppet museum med dagliga guidade visningar på sommaren, skolvisningar, spökvandringar, vigslar och olika evenemang året runt. Vigslarna och spökvandringarna infördes på mitt initiativ 2005 och har blivit två mycket populära aktiviteter. Över 250 brudpar har under 20 år vigts i Vasaborgens Tornrum.

2023 hade vi sammanlagt cirka 6 700 besökare juni till augusti – varav cirka 70 procent kom utanför Uppsala och bidrog till kommunens turistintäkter, inklusive 662 besökare på Kulturnatten.

Vi har även, ibland i samarbete med Uppsala konstmuseum, genomfört olika konstinstallationer, utställningar och konserter. Hösten 2022 var det urpremiär i Tornrummet för en nyskriven teaterpjäs, Forna dagar, som sedan spelades fyra dagar i veckan under hela september i samarbete med Konstmuseet och regissören Dennis Sandin.

Medarbetarfilosofi

Att rekrytera nya guider från arkeolog- och historieläroprogrammen på Uppsala universitet säkerställer dels medarbetarnas kunskap om och kärlek till historia samt att återväxten säkras, men

ger också möjlighet att erbjuda sommar- och extrajobb till studenter från program där det ofta är svårt att få arbetslivserfarenhet. Jag får minst tio spontanansökningar om året från dessa utbildningar.

Min medarbetarfilosofi innefattar även att alla ska få plats i Vasaborgen, oavsett ålder, etnicitet eller sexuell läggning, vilket under åren har gett en härligt öppen och varierad sammansättning. Den äldsta är just nu 75 år och den yngsta 22.

Entreprenörskap och kreativ kulturförmedling

Att driva en privat museiverksamhet i en 1500-talsruin i över 20 år har krävt både uthållighet och kreativitet. Med små resurser har vi utvecklat en plats där historia förmedlas på nya sätt – från att trollbinda skolklasser till att skapa nya evenemangsformer som elektronisk musik i en unik historisk miljö. Vi har under åren avsevärt ökat besöksantalet i den publika verksamheten till som mest cirka 6 700 personer under sommarsäsongen 2023. Med de begränsningar som finns, utan vatten, toalett, isolering och värme, är jag mycket stolt över den utvecklingen.

Visningar och evenemang

Genom skolvisningar, evenemang för unga och övriga visningar förmedlar vi både historisk kunskap och samtal om nutida frågor som jämställdhet, stolthet och psykisk hälsa. På så sätt vill vi göra historien i allmänhet, och Uppsalas historia i synnerhet, relevant och angelägen för nya generationer och människor med andra kulturer, som kanske ännu inte känner förankring i Sverige.

Värderingar

Att ha tydliga värderingar för verksamheten är mycket viktigt för mig. Värderingarna kommer dels från min genuint förankrade personliga värdegrund, dels från medarbetarna som hjälpt mig formulera den utifrån vad som är viktigt för var och en. Denna text avslutar VARJE visning.

”Vi på Vasaborgen tycker historia är viktigt. Historia är mänsklighetens samlade erfarenheter på gott och ont. Om man lär sig om historia får man vidare perspektiv på nutiden, och undviker kanske att göra om samma misstag som redan gjorts.

Alla har också sin egen personliga historia. Alla har rätt att vara stolta över den man är, oavsett var man kommer ifrån, hur man ser ut, vad man tror på och vem man älskar.

När du är stolt över den du är, öppnar du upp för nyfikenhet, förståelse och möten med andra kulturer. Detta tror vi bidrar till en bättre värld.”

Utmaningen – nya brandutgångar annars kraftigt begränsad verksamhet

Hösten 2023, efter Vasaborgens mest framgångsrika säsong, förändrades förutsättningarna drastiskt. En ny brandutredning begränsade tillståndet från 150 besökare till maximalt 15 åt gången. Det innebär exempelvis att en klass på 30 elever inte längre kan besöka Vasaborgen utan dubbla kostnader och dubbla tidsinsatser, och att evenemang för fler än 15 personer inte kan genomföras.

Då dessa visningar och evenemang är en viktig del av verksamheten, och bekostar en stor del av den publika verksamheten, riskerar Vasaborgen på sikt att tvingas stänga för allmänheten om brandskyddet inte åtgärdas. Det skulle innebära att en unik kulturmiljö inte längre är tillgänglig för besökare, skolor och turister.

Förutsättningar

Statens fastighetsverk har en stor latent underhållsskuld för de kulturfastigheter de förvaltar och har begränsade möjligheter att investera i Vasaborgen. Ruinerna räknas som en så kallad bidragsfastighet på grund av avsaknad av värme och vatten. De reparationer och restaureringar som SFV kan bekosta är därför begränsade, och en permanent utvändig brandutgång ingår inte i dessa åtgärder.

Begränsningar – och en konstnärlig möjlighet

På grund av fastighetens känslighet krävs stor hänsyn till den unika miljön, vilket avsevärt försvårar arbetet med en utvändigt synlig brandutgång. Den måste förhålla sig till ruinens mycket höga kulturhistoriska värden och gå att låsa/skjuta tillbaka till Gräsgården, så den ej går att beträda då den ej används så att obehöriga ej kan ta sig upp på Gräsgården, samt vara reversibel.

Det är just denna begränsning vi vill vända till en möjlighet.

I stället för att försöka göra den nya bron så osynlig som möjligt vill vi tillsammans med en professionell konstnär/smed/konstruktör undersöka hur den kan gestaltas som **ett platsspecifikt konstnärligt verk och en upplevelse i sig**. Bron är tänkt att vara tydligt samtida men också föra en dialog med Vasaborgens arkitektur, material och historia.

På så sätt blir den nya brandutgången inte bara en teknisk lösning utan ett nytt lager i en byggnad som själv bär spår från olika tider. Besökaren möter inte en brandteknisk installation som vi försökt dölja, utan ett medvetet konstnärligt tillägg till platsen.

Lösning

För att uppfylla brandföreskrifterna och åter kunna ta emot grupper på över 15 personer krävs tre konkreta åtgärder:

1. **En ny brandutgång från plan tre via en spång till fast mark. Det är denna del som utgör projektet UTVÄG och som projektbidraget avser. Riksantikvarieämbetet har godkänt principen med en spång, dock krävs förnyad ansökan för detta projekt i samråd med slottsarkitekten.**
2. En befintlig dörr ska bytas och göras om till branddörr. Denna åtgärd finansieras på annat sätt.
3. En brandutgång från plan två, via en befintlig fönsteröppning med direkt utgång till marknivå. Även denna åtgärd räknar vi med att finansiera på annat sätt.

Tillgänglighetsanpassning

Bron får dessutom ytterligare en viktig funktion. **Den skapar möjlighet att göra plan tre tillgängligt för personer med rörelsenedsättning och rullstolsanvändare vid evenemang.** En ny brandutgång kan därmed samtidigt öka säkerheten, tillgängligheten och tillföra Vasaborgen ett nytt konstnärligt uttryck.

Effekt och samhällsnytta

Med en lösning på brandskyddet kan Vasaborgen fortsätta att:

- Vara ett levande sommaröppet museum med tusentals besökare årligen.
- Ta emot skolgrupper från hela Mälardalen och därigenom bidra till barns och ungas intresse för historia och kulturarv.
- Göra plan tre tillgängligt för personer med rörelsenedsättning och rullstolsanvändare vid evenemang.
- Åter erbjuda kulturarrangemang och evenemang för större publik.
- Bidra till Uppsalas attraktivitet som besöksstad och generera turistintäkter.
- Skapa arbetstillfällen och möjligheter för unga historiker och arkeologer att utvecklas i arbetslivet.
- Vara en inkluderande plats för kultur, möten och evenemang som knyter samman det lokala med det globala.
- Tillföra ett permanent (dock reversibelt) samtida konstnärligt verk i en av Uppsalas mest särpräglade historiska miljöer.

Avslutning

I 18 år har jag ensam ansvarat för driften av Vasaborgen och varit med och utvecklat platsen som en del av Uppsalas kulturutbud utan att verksamheten varit beroende av offentliga verksamhetsbidrag. Nu har yttre omständigheter skapat en situation som vi inte kan lösa inom den löpande verksamheten.

Därför söker vi projektbidrag från Uppsala kommun och Region Uppsala för **UTVÄG – konstnärlig gestaltning av en ny brandutgång i Vasaborgen**.

Projektet löser ett akut behov, men vår ambition är större än så. **Vi vill göra det nödvändiga till något värdefullt i sig:** en bro som skapar säkerhet och ökad tillgänglighet, men också ett konstnärligt verk som ger besökaren ytterligare en upplevelse av Vasaborgen.

Med offentligt stöd kan en nödvändig förändring av en 500 år gammal kulturmiljö bli ett samtida avtryck i dess fortsatta historia – och samtidigt bidra till att Vasaborgen förblir en levande plats för historia, konst, kultur och möten.

Förutsättningar – Projekt UTVÄG i Vasaborgen

För att möjliggöra fortsatt publik evenemangsverksamhet med full brandsäkerhet för Vasaborgens plan 3, krävs en gångbro från Gräsgården över till fast mark.

Byggnaden med benämning Fjärdingen 33:1, vilken omfattar ruinerna av bastion Gräsgård, de ursprungliga kungsvåningarna i det ursprungliga Uppsala slott, är ett statligt byggnadsminne vilket innebär särskilda krav på projektering, tillstånd och antikvarisk kontroll.

Planerna för brandutrymning i Vasaborgen, Uppsala slott, bygger på det brandtekniska utlåtande som utförts 2024 av Brandskyddslaget AB på uppdrag av Statens fastighetsverk.

Det är av största vikt att

1. Gångbron är reversibel och enkelt kan tas bort.
2. Markarbete och konstruktion ej skadar mark eller murverk.
3. Ingen kan ta sig olovas över till Gräsgården via gångbron. Därför är konstruktionen tänkt att kunna skjutas in på Gräsgården när den ej används.

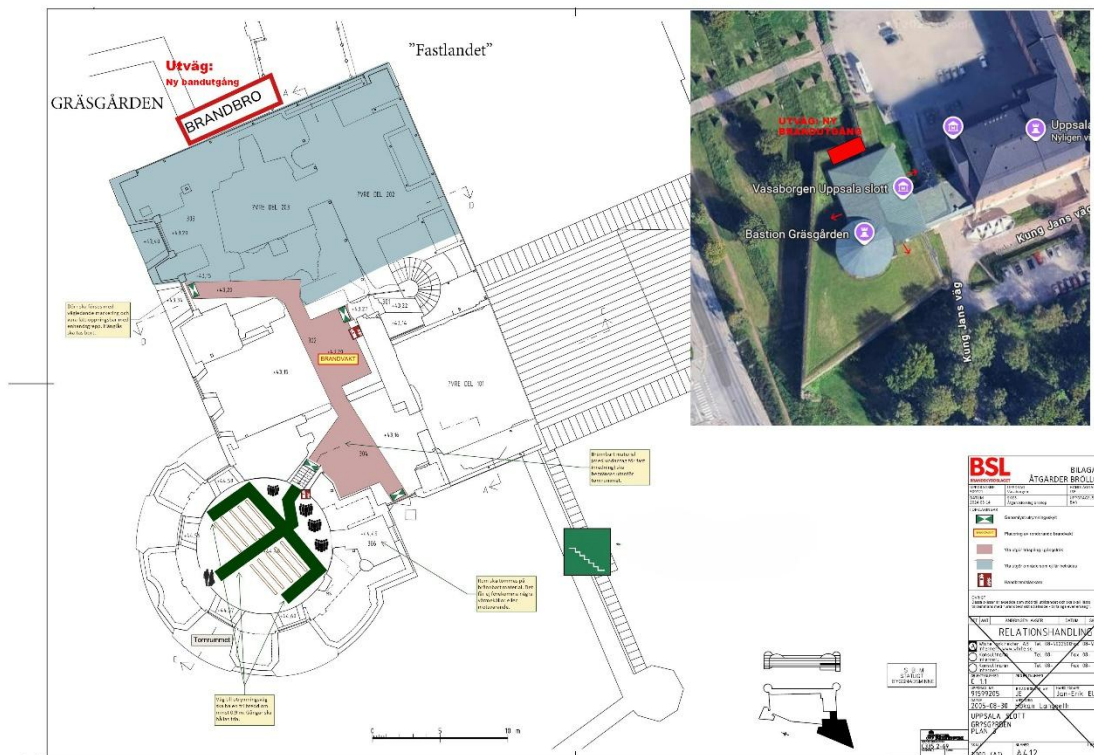
Projekt UTVÄG: Gångbro i stål/smide från Gräsgården, plan 3

En konstnärligt gestaltad gångbro i stål/smideskonstruktion, enligt Brandskyddslagets anvisningar. Placeras på utsidan av ruinmuren och fungerar som brandutgång från plan 3, Gräsgården. Se bifogad skiss.

Mia Ulin, verksamhetsledare, Vasaborgen Uppsala slott, mia.uln@apostel.se

Principskiss bro/trappa från Gräsgården till fast mark. Fotomontage av Freddie Grann.

Ritning utförd av Brandskyddslaget, kompletterade med flygbild.